5. Dostonbek K. SPIRITUAL AND MORAL ENVIRONMENT OF SOCIETY //Social science and innovation. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 128-133.
6. Qorabekova S. RAQAMLI DUNYONING INSON RUHIYATIGA TA'SIRI //" ILM FAN IFTIXORI". – 2025. – T. 1. – №. 1.
7. SHAUMAROVA N. Internet-axborot muhitida yoshlarning siyosiy ijtimoiylashuvi va uning ijtimoiy konsolidatsiyaga ta'siri //Journal of Research and Development. – 2025. – T. 2. – №. 11. – C. 34-41.
8. Primov B. Axborotlashgan davrda global jarayonlar va madaniyatlar o 'zgarishi //O 'zMU xabarlari. Toshkent-2024. B-187-191.
9. Kamolov D. ETHICS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE: EXPLORING THE MORAL AND SOCIAL IMPLICATIONS OF AI IN CONTEMPORARY SOCIETY //SGS-Engineering & Sciences. – 2023. – T. 2. – №. 02. – C. 14.

JIZZAX VILOYATIDA TURIZM TASHKILOTLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA EKOLOGIK BOSHQARUVNING ROLI

G'oyibnazarova Shahnoza Vahob qizi

O'zbekiston milliy universiteti Jizzax filali Iqtisodiyot va turizm kafedrasi assistenti

Annotatsiya. Mazkur tezisda Jizzax viloyatida turizm tashkilotlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ekologik boshqaruv amaliyotlarining o'rni va iqtisodiy mexanizmlari tahlil qilinadi. Ekologik boshqaruv turizm tashkilotlarida energiya va suv resurslaridan oqilona foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va saralash, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, ekologik transport, yashil hududlarni kengaytirish hamda ekologik standartlarni joriy etishni qamrab oluvchi kompleks boshqaruv tizimi sifatida ko'rib chiqilgan. Tadqiqotda Jizzax viloyatining Zomin, Baxmal, Forish va Aydar-Arnasoy hududlaridagi turizm salohiyati hamda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan ekologik yo'nalishdagi loyihalar misolida ekologik boshqaruvning xarajatlarni optimallashtirish, resurs tejamkorligini oshirish, turistik jozibadorlikni kuchaytirish va xizmatlarning raqobatbardoshligini yaxshilashga ta'siri yoritilgan. 2025-yilda Jizzax viloyatida Aydar-Arnasoy turizm zonasida ekologik mehmon uylari, quyosh panellari, yomg'ir suvini yig'ish va chiqindilarni saralash tizimlarini o'z ichiga oluvchi ekoturizm infratuzilmasi loyihasi ilgari surilgan. Tezisda ekologik xarajatlarning dastlabki oshishi uzoq muddatda kommunal to'lovlar, operatsion xarajatlar va resurs yo'qotishlarini kamaytirish orqali iqtisodiy qaytish berishi mumkinligi asoslangan. Shuningdek, turizm tashkilotlari uchun ekologik boshqaruv samaradorligini baholash indikatorlari va amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ekologik boshqaruv, yashil turizm, iqtisodiy samaradorlik, turizm tashkiloti, resurs tejamkorligi, ekoturizm, Jizzax viloyati, yashil texnologiyalar, energiya samaradorligi, chiqindilarni boshqarish.

Kirish

Turizmning hududiy iqtisodiyotdagi o‘rni nafaqat turistlar oqimi va xizmatlar hajmining ortishi, balki yangi ish o‘rinlari yaratish, tadbirkorlikni rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va mahalliy resurslardan foydalanish samaradorligi bilan ham belgilanadi. Shu bilan birga, turizm faoliyati tabiiy resurslardan, ayniqsa suv, elektr energiyasi, yer va boshqa infratuzilmaviy resurslardan faol foydalanishni talab etadi. Mazkur holat turizmni iqtisodiy jihatdan rivojlantirish bilan bir qatorda atrof-muhitga tushadigan yuklamani boshqarishni ham talab qiladi.

Jizzax viloyatida turizm rivojlanishi asosan tog‘, tog‘oldi va ko‘l hududlari bilan bog‘liq. Zomin, Baxmal, Forish hamda Aydar-Arnasoy ko‘llari tizimi ekologik, rekreatsion va tabiiy turizm uchun muhim salohiyatga ega. Viloyat hokimligi ma’lumotlarida ushbu hududlarda ekoturizm, faol dam olish, sog‘lomlashtirish va boshqa turizm yo‘nalishlarini rivojlantirish bo‘yicha loyihalar amalga oshirilayotgani qayd etilgan.

Turizm xizmatlari bozorining kengayishi Jizzax viloyatida ham xizmatlar iqtisodiyotining rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatmoqda. Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, Jizzax viloyatida yashash va ovqatlanish xizmatlari hajmi 2025-yilda 6 949,1 mlrd so‘mni tashkil etgan. Bu ko‘rsatkich xizmat ko‘rsatish sektorining hududiy iqtisodiyotdagi ahamiyati ortib borayotganini ko‘rsatadi. 2026-yil yanvar-aprelida esa Jizzax viloyatida barcha xizmatlar hajmi 9 540,1 mlrd so‘mni tashkil etib, o‘sish sur’ati 116,7 foiz bo‘lgan.

Bunday sharoitda turizm tashkilotlarining iqtisodiy samaradorligini faqat tushum yoki foyda bilan baholash yetarli emas. Turizm korxonasining qancha elektr energiyasi va suv sarflashi, qancha chiqindi hosil qilishi, resurslarning tannarxdagi ulushi ham uzoq muddatli iqtisodiy samaradorlikka ta’sir qiladi. Shu sababli ekologik boshqaruv iqtisodiy boshqaruvning alohida yo‘nalishi emas, balki uning tarkibiy elementi sifatida qaralishi zarur.

Mavzuning dolzarbligi

Mavzuning dolzarbligi Jizzax viloyatida turizm infratuzilmasi kengayayotgan bir paytda tabiiy hududlardan foydalanish samaradorligini ta’minlash zarurati bilan belgilanadi. 2025-yilda Aydar-Arnasoy hududida yangi ekoturizm maskani barpo etilishi doirasida ekologik mehmon uylari, velosiped va piyoda yo‘laklari, axborot markazi bilan birga quyosh panellari, yomg‘ir suvini yig‘ish tizimlari va chiqindilarni saralash punktlarini joriy etish rejalashtirilgan. Bu kabi amaliyotlar dastlab investitsiya talab qilsa-da, keyinchalik turizm tashkilotlarining joriy xarajatlarini kamaytirish va resurslardan samarali foydalanishga xizmat qilishi mumkin.

Shuningdek, Jizzax viloyatida turizmga yo‘naltirilgan infratuzilma va investitsiya loyihalarining ko‘payishi ekologik boshqaruvni dastlabki loyihalash bosqichidan boshlab hisobga olishni talab qiladi. 2025-yil uchun viloyatda ayrim turizm hududlarida master-rejalar ishlab chiqish va yirik investitsiya paketlarini shakllantirish bo‘yicha rejalar belgilangan. Mazkur tezisning maqsadi Jizzax viloyatidagi turizm tashkilotlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ekologik boshqaruv amaliyotlarining iqtisodiy mexanizmlarini ochib berish va ularni amaliyotga joriy etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

Ekologik boshqaruv — tashkilot faoliyatining atrof-muhitga ta’sirini kamaytirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik risklarni boshqarishga qaratilgan qarorlar tizimidir. Turizmda uning asosiy yo‘nalishlari energiya, suv, chiqindi, transport, oziq-ovqat, qurilish va landshaftdan foydalanish jarayonlari bilan bog‘liq.

Turizm tashkilotlari uchun ekologik boshqaruvning iqtisodiy mazmuni quyidagi zanjir orqali ifodalanishi mumkin:

Ekologik investitsiya → resurs tejamkorligi → operatsion xarajatlarning qisqarishi → xizmat tannarxining pasayishi → raqobatbardoshlikning oshishi → iqtisodiy samaradorlikning yaxshilanishi.

Demak, ekologik boshqaruv faqat tabiatni muhofaza qilish vositasi bo‘lib qolmay, korxonaning moliyaviy natijalariga ta’sir qiluvchi boshqaruv mexanizmidir.

Turizm tashkilotlarining ekologik boshqaruv tizimini quyidagi besh yo‘nalishda tashkil etish mumkin:

Yo‘nalish	Amaliy chora	Kutiladigan iqtisodiy ta’sir
Energiya	Quyosh panellari, LED yoritish, energiya tejamkor uskunalar	Elektr xarajatlarini kamaytirish
Suv	Suvni tejovchi uskunalar, yomg‘ir suvini yig‘ish	Suv xarajatlarini qisqartirish
Chiqindilar	Saralash, qayta ishlash, qayta foydalanish	Chiqindi bilan bog‘liq xarajatlarni kamaytirish
Transport	Velosiped yo‘laklari, ekologik transport	Yoqilg‘i xarajatlarini kamaytirish
Landshaft	Yashil hududlar, tabiiy landshaftni saqlash	Turistik jozibadorlikni oshirish

Turizm tashkilotlari, ayniqsa mehmonxonalar, dam olish zonalari va ovqatlanish obyektlari elektr energiyasidan sezilarli darajada foydalanadi. Yoritish, isitish va sovitish, suv isitish, oshxona uskunalari, maishiy texnika va boshqa vositalar energiya xarajatlarini shakllantiradi.

Shuning uchun quyosh panellaridan foydalanish, energiya samaradorligi yuqori bo‘lgan uskunalarni o‘rnatish va avtomatik boshqaruv tizimlarini joriy etish uzoq muddatda xarajatlarni kamaytirishi mumkin.

Energiya samaradorligini quyidagi ko‘rsatkich bilan baholash mumkin:

$$E_s = \frac{E_{bazaviy} - E_{yashil}}{E_{bazaviy}} \times 100$$

bu yerda:

E_s — energiya tejash darajasi;

$E_{bazaviy}$ — ekologik texnologiyalar joriy qilinishidan oldingi energiya sarfi;

E_{yashil} — ekologik texnologiyalardan keyingi energiya sarfi.

Masalan, turizm tashkilotida yillik elektr xarajatlari shartli ravishda 500 mln so‘m bo‘lib, energiya tejamkor texnologiyalar natijasida xarajatlar 400 mln so‘mgacha kamaygan deb olsak, yillik iqtisodiy tejam:

$$500 - 400 = 100 \text{ mln so‘m}$$

bo‘ladi.

Bu raqam Jizzax viloyatidagi real korxona natijasi emas, balki iqtisodiy samaradorlikni hisoblash usulini ko‘rsatuvchi shartli misoldir.

Jizzax viloyatining Aydar-Arnasoy ko‘llari, tog‘oldi va rekreatsion hududlarida turizm rivojlanishi suv resurslariga bo‘lgan talabni oshirishi mumkin. Mehmonlarni joylashtirish, ovqatlanish, sanitariya va yashil hududlarni saqlash jarayonlari suv sarfini yuzaga keltiradi.

Shu sababli suv sarfini kamaytiruvchi texnologiyalar, oqova suvlarni qayta ishlatish, yomg‘ir suvini yig‘ish va avtomatik sug‘orish tizimlari ekologik samaradorlik bilan bir qatorda iqtisodiy natija ham beradi.

Suv tejamkorligi:

$$S_s = \frac{S_0 - S_1}{S_0} \times 100$$

formula orqali ifodalanishi mumkin.

Bunda S_0 — boshlang‘ich suv sarfi, S_1 — ekologik boshqaruvdan keyingi suv sarfidir.

Aydar-Arnasoy turizm zonasida barpo etilayotgan ekoturizm maskani loyihasida yomg‘ir suvini yig‘ish tizimlarining ko‘zda tutilgani ekologik boshqaruvning aynan resurs tejamkorlik yo‘nalishiga misol bo‘la oladi.

Turizm oqimi ko‘payishi bilan qattiq maishiy chiqindilar hajmi ham ortishi mumkin. Chiqindilarni saralashning joriy etilishi ularni poligonga chiqarish hajmini kamaytirish, ikkilamchi xomashyoni qayta ishlash va hududning sanitariya holatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Aydar-Arnasoydagi yangi ekoturizm maskanida chiqindilarni saralash punktlarini tashkil etish rejalashtirilgan.

Chiqindilarni boshqarishning iqtisodiy natijasini:

$$I_c = C_{old} - C_{new} + R_{qayta}$$

formula orqali ifodalash mumkin.

Bu yerda:

I_c — chiqindilarni boshqarishdan iqtisodiy natija;

C_{old} — oldingi chiqindi xarajatlari;

C_{new} — yangi tizim xarajatlari;

R_{qayta} — qayta ishlanadigan materiallardan olinadigan qo‘shimcha tushum.

Shunday qilib, ekologik boshqaruv chiqindini faqat xarajat elementi sifatida emas, balki ikkilamchi iqtisodiy resurs sifatida ham ko‘rish imkonini beradi.

Jizzax viloyatining turizm salohiyati bir nechta turli tabiiy hududlarga tayanadi. Zomin va Baxmal tog‘li hududlari, Forishning tabiiy landshaftlari hamda Aydar-Arnasoy ko‘llari tizimi turizm xizmatlarining turli modellarini shakllantirish imkonini beradi. 2025-yilgi viloyat rejalari doirasida Baxmal, Forish va Aydar-Arnasoy hududlarida turizm master-rejalarini ishlab chiqish, turizm klasterlari va yangi xizmatlarni tashkil etish ko‘zda tutilgan.

2026-yil boshidagi viloyat ma’lumotlarida ham Aydar-Arnasoy hududida zamonaviy turizm maskani faoliyat boshlagani, majmuada 594 o‘rinli joylashtirish imkoniyatlari shakllantirilgani va ekologik hamda sog‘lomlashtirish turizmini kengaytirish istiqbollari qayd etilgan.

Bu hududiy xususiyatlar ekologik boshqaruvning yagona standartini emas, balki hududga mos ekologik boshqaruv modelini yaratish zarurligini ko‘rsatadi.

Masalan:

Zomin uchun — tog‘ ekotizimlarini muhofaza qilish, suvni boshqarish, chiqindilarni nazorat qilish va yashil transport;

Baxmal uchun — tog‘oldi landshaftlarini saqlash, energiya samaradorligi va mahalliy agroresurslardan foydalanish;

Forish uchun — suv va chiqindilar boshqaruvi, landshaft muhofazasi va ekoturizm;

Aydar-Arnasoy uchun — suv havzalariga tushadigan ekologik yuklamani boshqarish, chiqindilarni saralash, ekologik joylashtirish vositalari va quyosh energetikasi alohida ahamiyatga ega.

Aydar-Arnasoy hududida qushlarni kuzatish kabi ekoturizm tadbirlari ham o‘tkazilayotgani hududning tabiiy resurslarga asoslangan turizm modelini rivojlantirish imkoniyatini ko‘rsatadi.

Turizm tashkilotlarining iqtisodiy samaradorligini quyidagi formula orqali umumiy tarzda ifodalash mumkin:

$$ES = \frac{D - X}{X} \times 100$$

bu yerda:

ES — iqtisodiy samaradorlik;

D — daromad;

X — jami xarajatlar.

Ekologik boshqaruvning joriy etilishi birinchi bosqichda X xarajatlarini oshirishi mumkin. Masalan, quyosh panellari, suv tejovchi qurilmalar, chiqindilarni saralash tizimi yoki energiya samarador uskunalar uchun investitsiya talab etiladi. Ammo uzoq muddatli davrda resurs sarfining kamayishi orqali operatsion xarajatlarning pasayishi kutiladi.

Shu sababli ekologik boshqaruvning iqtisodiy samaradorligini faqat bir yillik natija bilan baholash to‘g‘ri emas. Investitsiyaning qaytish davri ham hisobga olinishi lozim:

$$PP = \frac{I}{S}$$

bu yerda:

PP — investitsiyaning qaytish davri;

I — ekologik texnologiyaga kiritilgan investitsiya;

S — yillik iqtisodiy tejam.

Masalan, 1 mlrd so‘mlik ekologik texnologiya yiliga 250 mln so‘m xarajatni tejasa:

$$PP = \frac{1000}{250} = 4 \text{ yil}$$

bo‘ladi. Bu ham shartli metodik misol bo‘lib, real Jizzax turizm tashkilotlari uchun faktik ko‘rsatkich sifatida qabul qilinmasligi kerak.

Jizzax viloyatidagi turizm tashkilotlari uchun ekologik boshqaruv samaradorligini baholash maqsadida quyidagi indikatorlar tizimini taklif qilish mumkin:

Indikator	**O‘lchov birligi**	**Iqtisodiy mazmuni**
Energiya sarfi	kWh/turist	Elektr xarajatlari
Suv sarfi	m³/turist	Suv xarajatlari
Chiqindi hajmi	kg/turist	Sanitariya va utilizatsiya xarajatlari
Qayta ishlangan chiqindi ulushi	%	Resurs qaytimi
Qayta tiklanuvchi energiya ulushi	%	Energetik mustaqillik
Ekologik investitsiyalar	mln so‘m	Uzoq muddatli kapital samarasi
Ekologik xarajatlarning ulushi	%	Boshqaruv xarajatlari
Turistlar qayta tashrifi	%	Xizmat jozibadorligi
Bir turistga to‘g‘ri keluvchi daromad	so‘m	Tijorat samaradorligi

Ushbu ko‘rsatkichlar asosida ekologik boshqaruvning iqtisodiy samaradorligini kompleks indeks orqali ham baholash mumkin:

$$I_{eco} = \sum_{i=1}^{n} w_i Z_i$$

bu yerda Z_i — standartlashtirilgan ekologik-iqtisodiy indikator, w_i — uning vazni.

Muhokama va amaliy takliflar

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, Jizzax viloyatida ekologik boshqaruvni turizm tashkilotlarining strategik boshqaruv tizimiga integratsiya qilish bir vaqtning o‘zida

ekologik va iqtisodiy maqsadlarga xizmat qilishi mumkin. Eng muhim masala ekologik tadbirlarni faqat “tabiatni muhofaza qilish xarajati” sifatida emas, balki uzoq muddatli investitsiya sifatida ko‘rishdir.

Birinchi yo‘nalish sifatida turizm obyektlarida energiya auditi joriy etilishi maqsadga muvofiq. Har bir mehmonxona, dam olish maskani yoki ovqatlanish korxonasida energiyaning qaysi qismlarga sarflanayotganini aniqlash orqali tejamkor texnologiyalarning iqtisodiy qaytimi hisoblanishi mumkin.

Ikkinchi yo‘nalish — suv auditi. Ayniqsa ko‘l va tog‘ hududlarida suv resurslaridan foydalanish hajmini muntazam o‘lchash ekologik xavflarni kamaytirish bilan birga ekspluatatsion xarajatlarni boshqarishga imkon beradi.

Uchinchi yo‘nalish — chiqindilarni saralash va qayta ishlash tizimini turistik majmualarning standart xizmatlaridan biriga aylantirishdir.

To‘rtinchi yo‘nalish — ekologik boshqaruv natijalarini marketing bilan bog‘lash. Buning uchun tashkilotlar ekologik texnologiyalardan foydalanish haqida turistlarga ma’lumot berishi, yashil xizmatlar va ekologik mas’uliyatli turizm mahsulotlarini shakllantirishi mumkin.

Beshinchi yo‘nalish — mahalliy hamjamiyatni jarayonga jalb qilish. Chiqindilarni yig‘ish, mahalliy mahsulotlarni yetkazib berish, ekologik gidlik, hunarmandchilik va mahalliy oziq-ovqat xizmatlarining rivojlanishi orqali ekologik boshqaruvning iqtisodiy ta’siri turizm tashkiloti doirasidan hududiy iqtisodiyotga tarqaladi.

Xulosa

Jizzax viloyatida turizm rivojlanishining tabiiy resurslarga, xususan, tog‘, tog‘oldi va ko‘l hududlariga tayanishi ekologik boshqaruvni turizm tashkilotlari faoliyatining muhim tarkibiy qismiga aylantiradi. Ekologik boshqaruvning asosiy vazifasi atrof-muhitga salbiy ta’sirni kamaytirish bilan birga, resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va turizm tashkilotlarining uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligini ta’minlashdan iborat.

Jizzax viloyatida Aydar-Arnasoy hududida ekologik mehmon uylari, quyosh panellari, yomg‘ir suvini yig‘ish va chiqindilarni saralash tizimlarini nazarda tutuvchi ekoturizm infratuzilmasining rivojlantirilayotgani ushbu yo‘nalish amaliy ahamiyat kasb etayotganini ko‘rsatadi. Zomin, Baxmal va Forish hududlarida ham turizm infratuzilmasini kengaytirish bo‘yicha loyihalar mavjudligi ekologik boshqaruvni loyihalash bosqichidan boshlab hisobga olish zaruratini kuchaytiradi.

Tezisda ko‘rib chiqilgan yondashuvlar asosida ekologik boshqaruvning iqtisodiy samaradorlikka ta’siri quyidagi zanjirda ifodalanishi mumkin:

Ekologik investitsiya → resurs tejamkor texnologiya → energiya va suv sarfining qisqarishi → operatsion xarajatlarning kamayishi → xizmat tannarxining optimallashuvi → raqobatbardoshlik va turistik jozibadorlikning oshishi → iqtisodiy samaradorlikning yaxshilanishi.

Kelgusida Jizzax viloyatidagi turizm tashkilotlarining real ma’lumotlari asosida energiya sarfi, suv sarfi, chiqindi miqdori, ekologik investitsiyalar, turistlar soni, tushum va foyda ko‘rsatkichlarini yig‘ish hamda korrelyatsion-regression model yordamida ekologik boshqaruvning iqtisodiy samaradorlikka miqdoriy

ta’sirini baholash mumkin. Bunday empirik tadqiqot ekologik boshqaruvning qaysi komponentlari turizm korxonalarining iqtisodiy natijalariga kuchliroq ta’sir ko‘rsatishini aniqlashga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. International Organization for Standardization. ISO 14001:2015. Environmental management systems — Requirements with guidance for use. – Geneva: ISO, 2015.
2. United Nations Environment Programme, World Tourism Organization. Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers. – Madrid: UNWTO, 2005.
3. United Nations World Tourism Organization. Sustainable Tourism Development. – Madrid: UN Tourism.
4. Page S. J. Tourism Management. – 6th ed. – London: Routledge, 2020.
5. Weaver D. Sustainable Tourism: Theory and Practice. – 2nd ed. – Oxford: Elsevier, 2006.
6. O‘zbekiston Respublikasi. Turizm to‘g‘risidagi Qonun. O‘RQ-549, 18.07.2019.
7. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya va iqlim o‘zgarishi milliy qo‘mitasi. Aydar-Arnasoy ko‘llari hududida qushlarni kuzatish tadbirlari. – 06.10.2025.
8. Kamolov D. O ‘ZBEKISTON VILOYATLARIDA TURIZM XIZMATLARI INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH //Effective scientific journals. – 2025. – Т. 3. – №. 4. – С. 49-53.
9. Rasulova N. JIZZAX VILOYATIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING GEOGRAFIK JIHATLARI. (2025). Modern Science and Research, 4(7), 154-156. https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.science-research.126025
10. Kamolov D. JIZZAX VILOYATIDA TURIZM KLASTERI RIVOJLANISHINING HUDUDNING IJTIMOIY-IQTISODIY SALOHIYATIGA TA’SIRINI BAHOLASH: STRATEGIK YONDASHUV VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI //Scientific practical conference. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 48-52.
11. Цой М., Камолов Д. ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В ЭКОНОМИКЕ: МИРОВОЙ ОПЫТ И ПРАКТИКА УЗБЕКИСТАНА //Academic literature. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 1-105.
12. Kamolov D. VIRTUAL TURIZM (VR) XIZMATLARINING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI //Scientific practical conference. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 372-374.